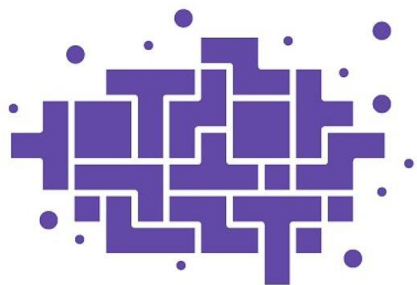

Hermeneitika

Seminārs LU SZF maģistriem 2022. gada
17. martā

Dr. phil. Skaidrīte Lasmane

FLPP

FUNDAMENTĀLIE UN
LIETIŠĀJIE PĒTĪJUMU
PROJEKTI

Mišels Velbeks(Houellebecq):

«Viduslaikos bruņinieki, vēlāk Jaunanglijā puritāņi, nonākuši lemšanas grūtībās, uz labu laimi atvēra Bībeli un iebakstīja pirkstu lappusē, tad mēģināja interpretēt šādi atrasto pantu un pieņemt lēmumu Dieva norādītajā virzienā. Tāpat es šad tad uz labu laimi ieslēdzu televizoru (neizvēloties kanālu, vienkārši nospiežot *On* pogu) un mēģināju skaidrot attēlus, kas man tika raidīti.»

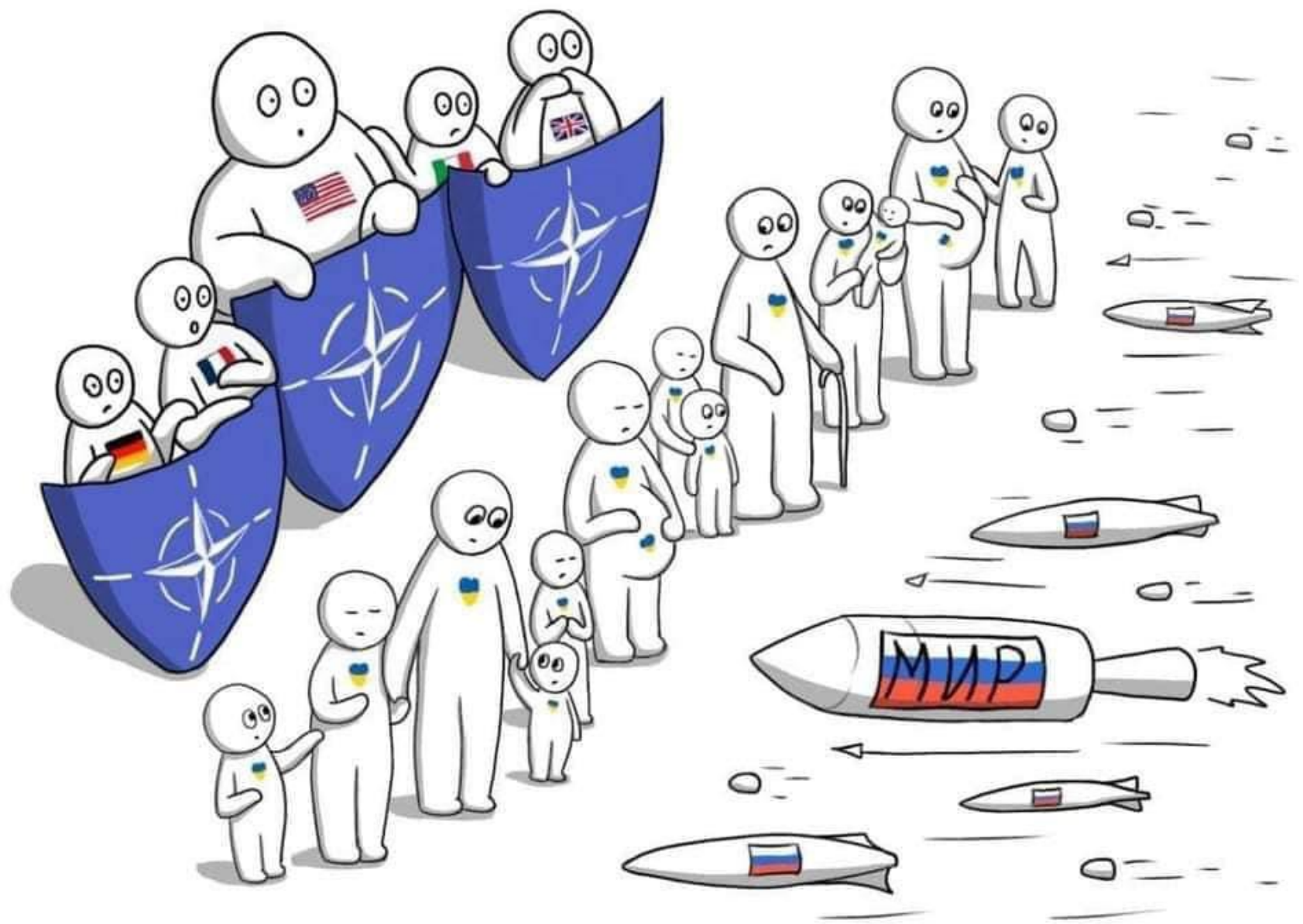
Hermenitika

- Izskaidrošanas un saprašanas teorija/filozofija, attiecināma uz **interpretācijas** teoriju grupu.
- Interpretatīvās metodes saistāmas ar zināšanu konstruēšanu nozarēs, kurās ir darīšana ar sociāliem vai kultūras tekstiem un tajos iekodēto nozīmi. Tur, kur ir nozīme, pastāv tās skaidrojums un tās saprašana.
- Dažkārt dēvē par saprašanas mākslu, notikumu un piedzīvojumu, par nozīmes apguves pieredzi.
- Citkārt ar to saprot jautājuma un atbildes dialektiku, kurā norit teksta nozīmes kopīgs meklējums un minējums, tās saprašana, izskaidrojums un nozīmes atvērums interpretācijā.
- Hermeneitiku saprot gan šaurākā nozīmē- teksta kopsakarā, gan plašākā- kā cilvēka eksistences izpausmi.
- Visparastāk ar to saprot apli, pa kuru virzās nozīmes padziļinājums paplašinājums teksta skaidrojumā un saprašnā.
- Vienlaikus tā piepulcināma komunikācijas teorijām par teksta un nozīmes atvēršanu dialogā ar lasītāju, skatītāju, auditoriju.

«In Judaism as in Christianity, hermeneutics has replaced prophetism; one can practice prophecy only in the form of interpretation.»

(Giorgio Agamben. (2011). Nudities. Stanford California: Stanford University press, p. 2)

Etimoloģija

- Hermeneo – grieķu cilmes nosaukums: izskaidrot/ saprast
- *No saprast* (vācu- verstehen, angļu- understand) atvasināta saprašana, saprasme, sapratne, izpratne un citi tās pašas saknes darinājumi.
- No *izskaidrot* atvasinātais izskaidrojums, skaidrojums, interpretācija, iztulkojums norāda uz nozīmes radīšanu un tās ietekmi-retoriku.
- Lauks, uz ko minētās darbības attiecas, ir teksts un tā analogs -- viss, kas pārvērsts tekstā verbāli un vizuāli vai audiāli.
- Hermeneitika balstās uz valodu tās plašākajā nozīmē, kas saprasta kā brīva valodas lingvistisko elementu un nozīmju kombinācija, kā jaunu izteikumu/nozīmju producēšana. (*Paul Ricoeur. (2000) The Conflict of Interpretations. Essays in Hermeneutics. Ed. by Don Ihde. London: The Athlone Press. P. 83-84*).
- Taču vienlaikus notiek izešana viņpus valodas un iekļaušanās dzīves norisēs, jo interpretācija ir eksistences daļa, bez kuras nav iedomājams cilvēks -- patība, kas apzinās savas vēlmes un mērķus.
- Hermeneitiskā filozofija iekļauj interpretētu/izskaidrotu eksistenci. Heidegera seiende (ikdienišķā dzīve) un Sein /Dasein (refleksija, fenomenoloģiskā patiesības izgaismošana) atšķiras eksistenciāli.
-

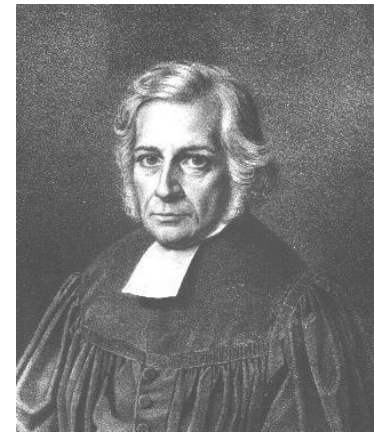
Vēsture jeb Trīs dzimšanas.

1) Antīkā runas māksla-retorika un vēlāk eksegēze- Svēto rakstu interpretācija, kad pati hermenitika vēl nav apzināta kā nozīmes skaidrošanas un saprasmes teorija un metode.

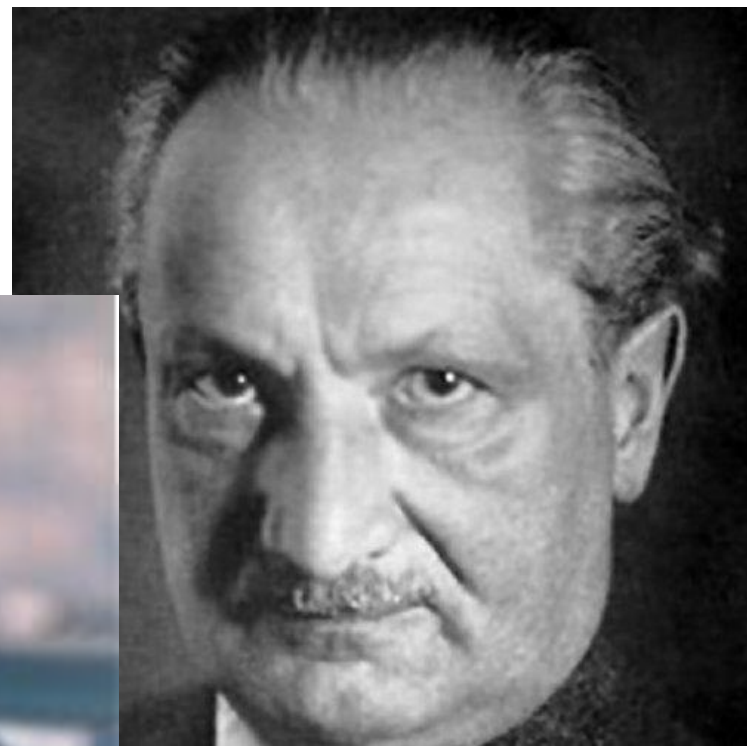
2) vācu reliģijas filozofija: Frīdrihs Šleiermahers – viņa gara zinātņu (Geisteswissenschaften) nošķīrums no dabas zinātnēm (Naturwissenschaften) un šīs idejas tālākā attīstību Vilhelma Dilteja literatūrzinātnē un kultūras filozofijā.

3) attiecas uz 20. gadsimtu, kad skaidošana un saprasme iegūst vispārējas filozofiskas teorijas un interpretācijas stratēģijas raksturu. Fenomenoloģiskā virziena ievaros tās tapšanā nenoliedzama loma piemīt vācu filozofu Martina Heidegera un Hansa Georga Gadamera darbiem.

Retorika- hermeneitika

Veidotāji 20. gadsimtā

- **Jautājumu un atbilžu riņķojums.** Gadamers darbā *Hermenitika kā praktiskā filozofija: "vairāk par atbildēm hermeneitiku interesē jautājumi."* (*Hans- Georg Gadamer.(1977/1988) Hermenitics as Practical Philosophy. In After Philosophy. End or Transformation. Ed by Kenneth Baynes, James Bohman, and Thomas McCarthy. Cambridge, Massachusetts, and London: The MIT Press, p.332*).
- Gadamera jautājumi par hermeneitisko situāciju: „ Ar ko sākas mūsu vēlme (effort) saprast? Kāpēc mūs interesē kāda teksta vai pasaules pieredzes saprašana...? Vai pastāv brīva izvēle šajās lietās? „ (*After Phil, p. 333*)
- Vienmēr katru interpretāciju pavada apzināta vai neapzināta interešu saspēle (*turpat, Gad, After, p. 333*), tāpēc vienmēr uzdodams jautājums, kāpēc teksts izraisa interesi. Šajā „ kāpēc” izteikts rāmējums jeb ielogs, kādā mēs gribam saņemt atbildi. Jautājums nosaka atbildes virzienu, un nākamais jautājums izriet no iepriekš saņemtās atbildes.
- Tādējādi atbildes nozīme ir daļēji iekļauta jautājumā un jautājums savukārt ievirza noteiktu atbildi, ko izsaka Gadamera **priekšsaprātnes jeb aizspriedumu** jēdziens. Lai saprastu tekstu, uzdodams jautājums par motīviem, kas virza interesi un vēlmi saprast, jo nepastāv neitralitāte faktu/ tekstu komunikācijā. Jautājumu un atbilžu nebeidzamā saspēlē notiek dziļāka piekļuve nozīmei, kura nav satverama pilnībā un vienmēr paliks ierobežota, taču tā paplašināma. Savas ierobežotības dēļ hermenitika uzlūkojama par riskantu piedzīvojumu (*turpat, 335. lpp*) Katrs jautājums zināmā mērā vienlaicīgi ir atbilde un atbilde ir jautājums.
- **Nozīmes atvēršana.** Kā atvērt izskaidrojuma rezultātu – nozīmi? Kā to turpināt? Kas ir objektīva nozīme literatūrā? Vai tāda iespējama? Ņemot vērā literārās valodas daudznozīmīgumu, zināms, ka nozīmju skaits var būt nenoteikts. Atcerēsimies Rolānu Bartu/ Sjūzenu Sontāgu par nozīmi, kas nekad nav monogāma. Par tādu tā vairāk atzīstama dabas zinātnēs un faktos, taču arī tur atklājas konstrukcijas klātbūtne galvenokārt komunikatīvā skatījumā. Rikērs raksta par objektīvu saprasmi, kura nav pretrunā ar hermeneitisko saprašānu/ aptveršanu. (*which assumes the meaning as its own at the same time that it grows from the sense it decifhers” (The conflict of int, p 37*)
- Kas ir nozīme? Frēge nošķir nozīmi un jēgu (Sinn un Bedeutung) darbā „ *Par nozīmi un jēgu” (“Uber Sinn und Bedeutung”* , Huserls saucis par Bedeutung un Erfuulung. Valoda saka kaut ko par kaut ko un zīmēs iekļautajam teiktajam piemīt nozīme. Līdzīgi kā Čārlzam Pīrsam zīme nav lieta, tā nav atkodējams lietas aizstājējs, bet prasa interpretāciju un jaunu lasījumu, kad rodas **nevis atkodējama zīmes nozīme, bet jauna zīme:** viena zīme ļauj piedzimt citai un tā līdz bezgalībai. Tā amerikāņu literatūrzinātnieks Pols de Mans nošķir retoriku no gramatikas, lai novērstu diadisko zīmes kā lietas atveidojumu gramatiski. Nozīmi jaunai interpretācijai atver jautājums. Tas var rasties parktiskās un kultūras darbības rezultātā.

- **Metafora.** Hermeneitiskā metode nav saprotama bez metaforas skaidrojuma. Pols Rikērs metaforu nosauc par līdzības tropu, kas pārvieto un paplašina vārda nozīmi. (Ricoeur. Introduction, The rule of Metaphor, p.1). Viņš saskata metaforā jaunas informācijas iespēju, nevis tikai poētiska ornamenta dekoratīvo lomu (*The Rule of Metaphor, p. 21*. Metafora nav vienkārša aizstāšana (substitution). Tās klātbūtne atklāj valodas kā ietekmēšanas un pārliecināšanas līdzekļa retorisko funkciju, kā arī raksturo teksta poētikas baudu.
- Metafora ir pētāma gan semantikas, gan hermeneitikas līmenī. Aristotelis *Poētikā* definē metaforu:” Metaphor consists in giving the thing a name that belongs to something else; the transference being either from genus to species, or from species to genus, or from species to species, or on grounds of analogy. (poetics, 1457b 6-9). Sekodams Aristotelim, Rikērs metaforai piedēvē divs funkcijas- retorisko un poētisko (Ricoeur. The rule of Metaphor. , P. 12)Metafora nav tikai lietvārds, bet arī darbības vārds- metaforizēt, ar kuras palīdzību līdzība rasta atšķirīgajā. Tā neuzsver līdzību, bet aizstāj vienu vārdu ar citu (Eikon- līdzība).
- **Spēle** ir Gadamera hermeneitikas jēdziens. Tā norāda uz dažādu darbības iespēju izspēli kultūrā un patklāj vienu veidu, kā kultūras teksts ietekmē lasītāju. Spēle ar tekstu un tā bauda aktualizēlasīto un no jauna sasaista iztēlē un refleksijā ar parktisko dzīves pasauli. Bez lasītāja spēles ar tekstu tas paliek neaktualizēts. Spēle sasista tekstu ar lasītāju.

Hermeneitiskā apļa paradokss

Vienmēr daļa veido veseluma sapratni, bet veselums maina daļas priekšsaprasmī. Aplojumā un horizontu maiņā norit iepriekš neparedzamais saprasmes notikums un piedzīvojums, kas sniedz vienreizēju iespēju paplašināt cilvēka pieredzi, pašizziņu un apziņas horizontu. Gadamers darbā „Patiesība un metode” raksturo komunikācijas procesu ar tekstu, uzsvērdams arvien pieaugošu familiaritāti starp mani jeb subjektu un tekstu.

Interpretatīvās kopienas iesaiste nozīmes veidošanā

- **Stenlijs Fišs (Stanley Fish)** Amerikāņu literatūras teorētiķis un Miltons pētnieks, vienlaikus arī jurists Stenlijs Fišs (Fish, 1938) ar skaidrojošas jeb interpretatīvās kopienas (interpretative community) iesaisti. Lai novērstu lasītāja līdziesaistes subjektivitāti 20. gadsimta 70. gados Stenlijs Fišs veido teoriju par to, ka interpretācija balstās uz lasītāja pieredzi, kas iegūta kopienā ar tajā valdošajiem pieņēmumiem, kuri tapuši lasītāju komunikācijas un vienošanās rezultātā.
- Darbā „*Skaidrojot komentārus*” (Interpreting the Variorum” (1977) viņš raksta par interpretatīvās kopienas (interpretative community) jēdzienu, kurā uzsvērts *mēs redzējums* atšķirībā no *es-redzējuma* kopā ar norādi, ka atšķirības ir konvencionālas un sistemātiskas, nevis nejaušas. (*Stanley E. Fish- Interpreting the Variorum. In The Norton anthology of Theory and Criticism. London and New York. P. 1974*) Nav iespējams noskaidrot, kura interpretācija ir pareiza, jo katra interpretatīvā kopiena ienāk ar savu pieredzi: cik skaidrojumu, tik nozīmju. Nozīme nav meklējama ne autorā, ne darbā, kā uzskata formālisti (artefaktā).
- Lai arī kritizēta, Stenlija Fiša teorija iesaista aktīvā interpretācijā sabiedrības daļu- nevis subjektīvu individuālistu, bet sociālo apkaimi, kopienu ar tās priekšstatiem, kas pielīdzināmi Pjēra Burdjē *habitus*. Ar interpretatīvo kopienas iekļaušanu viņš pretendē uz subjektivitātes pārvarējumu, uzskatot, ka tādējādi izkristalizējas prevalējoša vienošanās (*Stanley E. Fish- Interpreting the Variorum. In The Norton anthology of Theory and Criticism. London and New York. P. 1972*) Stenlijs Fišs pārspilēti pārdroši noliedz nozīmi autora tekstā un līdzīgi dekonstrukcijai uzskata autoru par nevajadzīgu nozīmes saprašanā. Svarīgākais ir interpretatīvi principi jeb stratēģija, kas ir katra kritiķa rīcībā. Šie principi iegūti interpretīvajās kopienās. Minētais uzskats gūst turpinājumu Stīvena Knapa (Steven Knapp) un Valtera Benna Maikla (Walter Benn Michaels) darbā „*Kad beidzas teorija*” („*After Theory*) (1982).

- Pretēji pozitīvisma ierosinātajam zinātniskumam, par kura kritēriju atzīta objektivitāte, Gadamers mēģina izvairīties no no vienkāršota subjekta/ objekta, subjektīvā/ objektīvā pretstatījuma, kādu to sastopam jau minētā Šleiermahera darbos. Subjektīvisma un objektīvisma pārvarējums veikts, pašu subjektu atzīstot par piederīgu tai esamībai/ esībai, kuru tas interpretē. Saprātējs un teksts, subjekts un objekts viens otru neizslēdz, bet mijdarbojas un savstarpēji nosaka viens otru, padarot tos savstarpēji nenošķiramus.
- Mākslas darbs Gadameram ir zināšanu forma, kas vienlaikus skaidrojama kā teksts, kur saskares rezultātā ar mākslas darbu notiek pašiepazīšana un pašsaprasmē. Mākslas darba pieredze nozīmē iegūt vai dalīties zināšanās, kas padara cilvēku cēlāku un cildenāku (Šillers).
- Gadamers hermeneitiku atzīst par praktisku filozofiju, kas līdzīga Aristoteļa ētikai un politikai, kur teorijas zināšanas kalpo par gudra praktiska darbības virziena izvēli. Taču teorija nav lietojama situācijas skaidrojumā tieši. Gadamers lieto riska un piedzīvojuma analogiju, lai norādītu, ka hermeneitiskā pieredze pieļauj mazāku noteiktības pakāpi kā dabas zinātnes ar savu precīzi tehnisko valodu. Tā nozīmes nav izgaismojamas pilnīgi. (*Baynes, Kenneth, Bohman, James and McCarthy, Thomas (eds). (1988). After Philosophy. End or Transformation? Cambridge, London etc., The MIT Press. P. 336*). Tomēr Gadamers nekad nav atzinis teksta patvaļīgu skaidrojumu. Tā nepieļāvumu nosaka divi lielumi- pirmkārt, skaidrojamā darba faktiskums, kas mazina nenoteiktību un otrkārt, paša skaidrotāja morālā uzticamība, kas sakņota godprātībā, taisnīgumā un tolerancē.

Mūsdienu hermanitika

- Mūsdienu hermeneitiskās pieejas veidotāju virkne būtu nepilnīga bez **Ričarda Omanna (Richard Ohmann(1931) – amerikāņu literatūras teorētiķa un darba „Pārveidojot kanonu”** (The shaping of Canon, 1983) autora. Viņa pieeja balstās uz Džona Ostina runas darbības/ akta (speech- act) teoriju, kura pārnesta uz literāro kriticismu, kā arī 60. gadu sociālo un politisko aspektu iekļāvi literatūras skaidrojumā. Saskaņā ar Omannu literāro kanonu veido ne tikai lasītājs, bet izdevniecības, preču tirgus, reklāma un marketings, literatūras apskati utt. Literatūra tādējādi skatīta institucionāli. Kā liecina prakse, literatūras kanons patiešām mainās, īpaši pateicoties reklāmai, kura deformē kanonu. Pretēji Kanta literatūras kā universāla un neieinteresēta darba skaidrojumam, Omanns pievērš uzmanību mārketinga pārveidotam tekstam. Kanons savukārt norāda uz to, ko literatūrā ir vērts saglabāt.
- **Barbara Hernsteina Smita (Barbara Herrnstein Smith(1932)** atver kanonu tādējādi, ka mākslas vērtību maiņā iesaista neparedzamu sociālo procesu. Jāatzīst, ka realitāte apliecina šo spriedumu, un klasiskais gaumes standarts vai norma, kas ilgstoši un profesionāli apgūstami izglītībā, pamazām izzūd kopā ar popkultūras devīto vilni. Smita seko Hjūmam un Kantam ar viņa estētikas aksiologiju. Cilvēciski universālais un gaume atvasināta no dabiskā, emocionāli uztvertā universālā cilvēciskuma (The Norton Anthology of Theory and Criticism. (2010) Second edition. New York, London: Norton&Company. P. 1804) Pastāv pragmatiski nolūki- izklaide, erotika utt, kas uzlūkojami par rezistentiem pret estētisko vērtību un kultūru, iekļaudamies šauri savtīgu vēlmju kopā. Kas padara objektu par mākslu? Smita uzsver vērtējošo mākslas lomu: „Kā izriet no ieskicētās vērtību koncepcijas, vērtējumi nav atsevišķi pieredzi akcentējoši akti vai epizodes, bet tie ir nešķirama mūsu darbības un pieredzes daļa..Citiem vārdiem, atbildēt spējīgai būtnei dzīvot nozīmē vērtēt. Mēs vienmēr rēķinām, kā lietas mūsu priekšā izkārtojas, novērtējot tās, tā teikt, no mūsu personīgā visuma vispārējās ekonomijas principa. *(It follows from the conception of i būtnei value outlined above that evaluations are not discrete acts or episodes punctuating experience but indistinguishable from the very processes of acting and experiencing themselves.In other words, for a responsive creature, to exist is to evaluate. We are always , so to speak, calculating how things „figure” for us- always pricing them, so to speak, in relation to the total economy of our personal universe. ”* (Smith .Contingencies of Value. ” (The Norton Anthology of Theory and Criticism. (2010) Second edition. New York, London: Norton&Company. P. 1809) Daudzi nosacījumi, kas pastāv intuitīvi un neartikulēti, veido mūsu gaumi, ko citi sauc par aizspriedumiem.

- Volfanga Īzera** teorija izriet no komunikatīva skatījuma uz literatūru: „Komunikācija literatūrā ir process, kuru ievirza un regulē nevis kāds iepriekšdots kods, bet savstarpēji ierobežojoša un pastiprinoša mijdarbība starp eksplicīto un implicīto, starp atklāto un apslēpto.” (*Volfgang Iser. Interaction between text and reader. In Norton. P. 1527*). Tieši nepateiktais stimulē lasītāju nozīmes atklāšanai, kura tomēr nav patvaļīga, bet kontrolēta darbība. To kontrolē tas, kas tiek atklāts, tāpat kā eksplicīto pārveido saprasmē iegūtais implicītais. Starp, izlaidumi, nepateiktais ierosina komunikāciju un virza nozīmes minējumiem, būvējot tiltu starp atstātajām spraugām/robiem (turpat, p. 1527) Baltie plankumi, robi, nepateiktais izraisa un pakļauj kontrolei lasītāja aktivitāti/ darbību. Kontrole saistīta ar teksta balto plankumu un nepateiktā savienošanu kādā jēgpilnā veselumā, kurā noskaidrojas nozīme: tekstuālos segmentus savieno lasītājs. Īzers lieto perspektīvas jēdzienu, lai parādītu lasītāja iesaisti un nosauc vairākus tā veidus. Pastāv narrators perspektīva, raksturu perspektīva, sižeta perspektīva un lasītāja, kas uzrunāts tekstā, perspektīva. Lasītājs ceļo starp šiem segmentiem un dažādām perspektīvām. Nepateiktais atklāj tekstuālo perspektīvu un kontrolē nozīmes veidošanu. Īzers reālistiski saprot, ka literārā kritika maz seko teorētiskām norādēm, un tomēr izstrādā noteikumus lasītāja iekļāves teorijai. (Volfgang Iser. *Interaction between text and reader. The Northon Reader, p.1525*). Viņa lasītājs aizpilda tukšos nozīmes plankumus pats. Nepateiktais iegūst īpašu nozīmi lasītāja iztēlē. Viegļāk analizēt tekstu un lasītāju nekā komunikācijas notikumu, kas rodas mijdarbībā starp abiem (*The Norton Anthology of Theory and Criticism. (2010) Second edition. New York, London: Norton&Company. P.1525*)
- Volfgangs Īzers uzsver jautājumu un atbilžu metodi un horizontu sajaukšanu. Viņš citē Kollingvudu (R.G. Collingwood, 1889-1943) par to, ka teksta/ vēstījuma skaidrojumam nepietiek tikai ar valodu, bet ir jāzina jautājums, kur teksts uzlūkojams tikai par atbildi. Metode balstās uz jautājuma un atbildes saskanojumu. Lai zinātu atbildi, jāpēta jautājuma savstarpējā sasaiste ar atbildi. Tā noskaidrojas pagātnes horizonts un tiek veidota jauna nozīme kopsaistē ar tekstu.
- Īzers pārstāv uztveres /receptijas estētiku (Rezeptionsaesthetic). Grāmatā *Iedomātā lasītāja komunikācijas veidi prozā no Bunjana līdz Beketam(1972)*, kā arī *Estētiskās atbildes teorijā* (1976) uzsvērts teksta afektīvais raksturs, kas veidojas interaktīvi. Lasīšana ir atzīta par aktīvu darbību. Īzers neizslēdz tekstu, ar kuru norit lasītāja mijdarbība, taču atzīst, ka tajā veidojas „virtuāls teksts” (Biografija, The Northon, p. 1522), kur akcents likts uz lasītāja konstruēto nozīmi, izvairoties no teksta pašprietiekamības. Receptijas teorija, kurai sevis pieskaita Volfgangs Īzers, uzskata, ka māksla maina realitāti, atstājot iespaidu uz sociālo, politisko dzīvi un uz skatītāju/lasītāju.
- Volfgangs Īzers ieguvis doktora grādu Heidelbergā (1950), kur studējis pie Hansa Georga Gadamera. Pēc vairāku universitāšu profesūras apmeties jaunizveidotajā Konstances universitātē par angļu un salīdzināmās literatūras katedras profesoru. 1991. gadā aizgājis pensijā, bet palicis Konstances universitātē līdz mūža beigām.
- Tajā paša universitātē un kopā ar Hansu – Georgu Gadameru tajā pašā laikā darbojies otrš vācu teorētiķis **Hanss Roberts Jaus (1921-1997)**, kurš pazīstams ar vēsturiskās dimensijas iesaisti teksta nozīmes uztverē. 1966. gadā Jaus saņem norikojumu uz Konstances universitāti, kur lasījis kursu “Literatūras vēsture kā provokācija” (*Literaturgeschichte als Provokation*). Literārais sacerējums viņam ir subjekta un objekta mijdarbība, notikums, nevis fikšēts objekts ar noteiktu identitāti. Atšķirībā no Īzera individuālā lasītāja Jaus savā lasītājā kursā par viduslaiku franču literatūru iekļauj uzkrāto kolektīvo vēsturiskās interpretācijas pieredzi.
- Līdzīgi Volfanga Īzera lasītājam Jausam tas nav pašivs. Viņa lasītāja atbalss/atbildes teorija iekļauj gan dzīves un literatūras uztveres pieredzi, gan arī vēsturiskās interpretācijas pārzināšanu. Lasītāja atbildes teorija cenšas pārvarēt tai piedēvēto subjektīvismu ar transsubjektīvo pieredzi, kas vairāk vai mazāk raksturīga cilvēcei vispār. Atšķirībā no Īzera uzsvars likts uz literatūras vēstures iesaisti, kuras nozīme izteikta septiņās tēzes par vēsturiskās uztveres pieredzi: 1) receptijas jeb uztveres vēsture ietekmē/ skar gan rakstīšanu, gan lasīšanu; 2) literatūras vēsturnieks var pārliecināties par nesubjektīvam sagaidām, ko lasītājs ienes tekstā; 3) lasītāja pieredzes tīkls veido sagaidas jeb horizontu, kas nosaka interpretāciju; 4) receptija jeb uztvere darbojas dialogiski, kā jau hermenitikā parasts un pienemts; 5) sagaidas mainās un vēsture jau iepriekš paredz šo evolūciju; 6) literatūras vēsturniekam jāskatās gan vēsturiski, gan jāpārzina pašreizējā momenta receptija; 7) literatūras vēsture attiecas uz vispārējo vēsturi kā tās atsevišķa sadaļa un tas notiek morālo ideju aplūkojumā.
- Lasītāja vērtējumus ietekmē ne tikai vēstures zināšanas, bet arī dzīves pieredze un citu mākslas darbu uztveres pieredze. Tā veidojas pamatne, kas raksturo sagaidu horizontu jeb Gadamera priekšsaprātne – gan dzīves, gan citu literāro darbu uztveres pieredze. Šo atšķirību starp vēsturiski sākotnējo satraukumu un vēlāko mieru attieksmē, piemēram, pret Flobēra „ *Bovari kundzi*” Jaus sauc par estētisko distanci, kaut gan drīzāk tā ir morālā distance. Nav vienota perceptijas kanona, tas vēsturiski mainās un šo nozīmju, kas mainīgas, pārzināšana ir svarīga pārsubjektīvā, jāsaka, drīzāk profesionālā teksta lasījumā.
- Jaus tādējādi uzsvē estētiskās, vēsturiskās un individuālās pieredzes lomu lasījumā. Iesaistīdamies formālistu un marksistu strīdā, viņš pievieno uztveres un ietekmes dimensiju, kuru skata vēsturiski. (*From Literary History as a Challenge to Literary Theory. Northon, p. 1406*). Marksisti neskata lasītāja un rakstnieka atšķirības nozīmes skaidrojumā, arī formālisti nepievērš uzmanību komunikācijai ar lasītāju. Jaus saskata profesionāli filoloģisku lasītā priekšstājījumu formālismā, kuru kritizē, jo pat pašī filologi nelasa un neinterpretē literatūru filoloģiski vai vēsturnieki-vēsturiski. Priekšsaprātne raksturo sagaidas un atstāj ietekmi uz interpretāciju, uz ko norāda „ sagaidu horizonta” jēdziens.

PALDIES!